

KORRUPSIYA: SABABLARI, OQIBATLARI VA UNGA QARSHI KURASH MASALALARI

Ravshanova Orzigul

*Toshkent davlat yuridik universiteti huzuridagi Samarqand viloyat akademik litseyi, 202-guruh
o'quvchisi*

Tel: +998937160620

E-mail: orzugulravshanova727@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur ilmiy maqolada korrupsiya tushunchasining nazariy-huquqiy mazmuni, uning kelib chiqish omillari, jamiyat hayotining turli sohalariga ko'rsatadigan salbiy ta'siri batafsil tahlil qilinadi. Korrupsiyaning siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy va ma'naviy oqibatlari ilmiy asosda yoritilib, uning jamiyat taraqqiyotiga tahdid soluvchi omil ekanligi ochib beriladi. Shuningdek, korrupsiyaga qarshi kurashishda davlat siyosati, huquqiy mexanizmlar, jamoatchilik nazorati, ochiqlik va shaffoflik tamoyillari hamda huquqiy madaniyatni yuksaltirishning o'rni keng yoritiladi. Maqolada korrupsiyaga qarshi kurashda yoshlarning huquqiy ongi va fuqarolik mas'uliyatini oshirish masalalariga alohida e'tibor qaratilgan.

Kalit so'zlar: korrupsiya, poraxo'rlik, huquqiy ong, huquqiy madaniyat, adolat, qonun ustuvorligi, davlat boshqaruvi, jamoatchilik nazorati, shaffoflik, halollik, ma'naviyat, fuqarolik jamiyati.

Аннотация. В данной научной статье анализируются сущность понятия коррупции, причины её возникновения и негативное влияние на развитие общества. Также освещается роль правовых механизмов, общественного контроля, принципов открытости и прозрачности, а также повышения правового сознания и правовой культуры в борьбе с коррупцией. Обоснована значимость взаимодействия государства и общества в предотвращении коррупционных проявлений и обеспечении социальной справедливости.

Ключевые слова: коррупция, взяточничество, правовое сознание, правовая культура, справедливость, верховенство закона, общественный контроль, прозрачность, гражданское общество.

Annotation. This scientific article analyzes the essence of the concept of corruption, its causes, and its negative impact on social development. It also highlights the role of legal mechanisms, public oversight, the principles of openness and transparency, as well as the importance of enhancing legal awareness and legal culture in combating corruption. The article substantiates the significance of cooperation between the state and society in preventing corruption and ensuring social justice.

Key words: corruption, bribery, legal awareness, legal culture, justice, rule of law, public oversight, transparency, civil society.

KIRISH

Hozirgi globallashuv va axborotlashgan jamiyat sharoitida korrupsiya muammosi dunyoning deyarli barcha davlatlari uchun eng dolzarb masalalardan biri bo'lib qolmoqda. Korrupsiya nafaqat alohida bir soha yoki tizim muammosi, balki jamiyat

taraqqiyotiga jiddiy to‘sqinlik qiluvchi, ijtimoiy adolat va qonun ustuvorligiga putur yetkazuvchi xavfli illatdir. Ushbu salbiy hodisa davlat boshqaruvi samaradorligini pasaytirib, fuqarolarning davlat va uning institutlariga bo‘lgan ishonchini susaytiradi.

Korrupsiya jamiyatning siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy va ma’naviy hayotiga chuqur ta’sir ko‘rsatadi. Ayniqsa, rivojlanayotgan davlatlar uchun u barqaror rivojlanish yo‘lidagi eng katta to‘siqlardan biri hisoblanadi. Korrupsiyaning mavjudligi qonunlarning to‘liq ishlamasligiga, tenglik va adolat tamoyillarining buzilishiga olib keladi. Bugungi kunda O‘zbekiston Respublikasida ham korrupsiyaga qarshi kurash davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri etib belgilangan. Bu borada qator qonunlar, davlat dasturlari va institutsional mexanizmlar joriy etilmoqda. Biroq korrupsiyaga qarshi samarali kurashish uchun nafaqat huquqiy choralar, balki jamiyatda halollik, vatanparvarlik va fuqarolik mas’uliyatini shakllantirish ham muhim ahamiyatga ega.

1. Korrupsiya tushunchasi va uning mazmun-mohiyati

“Korrupsiya” atamasi lotincha “corrumpere” so‘zidan kelib chiqqan bo‘lib, “buzish”, “aynish”, “poraga sotilish” degan ma’nolarni anglatadi. Huquqiy nuqtai nazardan korrupsiya mansabdor shaxslarning o‘z xizmat vakolatlaridan shaxsiy manfaat yoki boshqalar manfaatini ko‘zlab, qonunga xilof ravishda foydalanishidir. Korrupsiya pora olish va berish, mansab vakolatlarini suiiste‘mol qilish, tanish-bilishchilik, nepotizm, manfaatlar to‘qnashuvi kabi ko‘rinishlarda namoyon bo‘ladi. Ushbu holatlar jamiyatda adolat tamoyilining buzilishiga, qonun oldida tenglikning yo‘qolishiga olib keladi. Korrupsiyaning eng xavfli jihati shundaki, u asta-sekinlik bilan jamiyatning barcha qatlamlariga singib boradi va odatiy holga aylanib qolishi mumkin. Natijada fuqarolarda qonunga bo‘lgan hurmat susayadi, huquqiy nihilizm kuchayadi.

2. Korrupsiyaning kelib chiqish sabablari

Korrupsiyaning kelib chiqishiga bir qator omillar sabab bo‘ladi. Ularni quyidagi guruhlariga ajratish mumkin:

Huquqiy omillar: Huquqiy savodxonlikning pastligi, qonunlarning yetarli darajada tushuntirilmasligi va ularning amalda to‘liq ishlamasligi korrupsiyaga zamin yaratadi. Ba’zi hollarda qonunlardagi bo‘shliqlar yoki murakkab tartib-taomillar korrupsion holatlarga yo‘l ochadi.

Iqtisodiy omillar: Kam ish haqi, ijtimoiy himoyaning yetarli emasligi, daromadlar o‘rtasidagi keskin tafovut korrupsiyaning kuchayishiga sabab bo‘lishi mumkin. Iqtisodiy manfaat ustuvor bo‘lgan muhitda ayrim shaxslar noqonuniy yo‘llar bilan daromad orttirishga intiladi.

Ijtimoiy va ma'naviy omillar: Jamiyatda halollik, vijdon, mas'uliyat kabi qadriyatlarning susayishi korrupsiyaning keng tarqalishiga olib keladi. Agar pora berish va olish odatiy hol sifatida qabul qilinsa, bu illatni bartaraf etish yanada qiyinlashadi.

Nazorat mexanizmlarining sustligi: Davlat va jamoatchilik nazoratining yetarli darajada yo'lga qo'yilmaganligi korrupsiyaga qulay sharoit yaratadi. Shaffoflikning yo'qligi korrupsion sxemalarning yashirin rivojlanishiga sabab bo'ladi.

3. Korrupsiyaning jamiyat hayotiga salbiy oqibatlari

Ijtimoiy oqibatlar: Korrupsiya jamiyatda ijtimoiy adolatsizlikni kuchaytiradi. Bilim, mehnat va iste'dod emas, balki pora va aloqalar ustun bo'lgan muhitda yoshlarning kelajakka bo'lgan ishonchi susayadi. Bu esa ijtimoiy tengsizlikni chuqurlashtiradi.

Iqtisodiy oqibatlar: Iqtisodiy sohada korrupsiya davlat byudjeti mablag'larining samarasiz sarflanishiga olib keladi. Investitsiya muhitining yomonlashuvi, tadbirkorlik faoliyatiga to'sqinlik qilinishi iqtisodiy o'sish sur'atlarini sekinlashtiradi.

Siyosiy oqibatlar: Korrupsiya davlat boshqaruvi tizimiga bo'lgan ishonchni yemiradi. Fuqarolarning siyosiy faolligi pasayib, befarqlik kuchayadi. Bu holat demokratik institutlarning rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Ma'naviy oqibatlar: Korrupsiya jamiyat ma'naviyatini tanazzulga olib keladi. Halollik va vijdon kabi tushunchalar o'z ahamiyatini yo'qota boshlaydi. Ayniqsa, yosh avlod ongida noto'g'ri qarashlar shakllanishi xavfi ortadi.

4. Korrupsiyaga qarshi kurash mexanizmlari

Huquqiy choralalar: Korrupsiyaga qarshi kurashda mustahkam huquqiy baza muhim ahamiyatga ega. Qonunlar aniq, tushunarli va amalda samarali bo'lishi lozim. Jazolarning muqarrarligi korrupsion jinoyatlarning oldini olishda muhim omil hisoblanadi.

Jamoatchilik nazorati: Fuqarolik jamiyati institutlari, ommaviy axborot vositalari va nodavlat tashkilotlar korrupsiyaga qarshi kurashda faol ishtirok etishi zarur. Ochiqlik va shaffoflik korrupsiyani kamaytirishning samarali vositalaridan biridir.

Huquqiy ong va madaniyatni yuksaltirish: Korrupsiyaga qarshi kurashning eng muhim yo'nalishlaridan biri bu huquqiy tarbiya hisoblanadi. Yosh avlod ongida halollik, adolat va qonunlarga hurmat ruhini shakllantirish kelajakda korrupsiyasiz jamiyat barpo etishning asosiy kafolatidir.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, korrupsiya jamiyat taraqqiyotiga jiddiy tahdid soluvchi murakkab ijtimoiy-huquqiy hodisadir. Unga qarshi kurash faqatgina huquqiy choralalar bilan cheklanmasligi, balki jamiyatning barcha qatlamlarini qamrab olgan tizimli yondashuvni talab etadi. Halollik, adolat va mas'uliyat tamoyillarini mustahkamlash, huquqiy ong va madaniyatni yuksaltirish korrupsiyaga qarshi kurashning eng samarali

yo‘llaridan biridir. Har bir fuqaro, ayniqsa yoshlar korrupsiyaga murosasiz munosabatda bo‘lishi, o‘z huquq va majburiyatlarini chuqur anglashi zarur. Faqatgina davlat va jamiyatning o‘zaro hamkorligi, faol fuqarolik pozitsiyasi asosidagina korrupsiyasiz, adolatli va huquqiy jamiyatni barpo etish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2023.
2. O‘zbekiston Respublikasining “Korrupsiyaga qarshi kurashish to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2017.
3. Mirziyoyev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta‘minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2017.
4. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2021.
5. Saidov A.X. Huquqiy madaniyat va huquqiy ong asoslari. – Toshkent: Adolat, 2019.
6. Ismoilov B., Xolmatov S. Korrupsiyaga qarshi kurash: nazariya va amaliyot. – Toshkent: TDYU nashriyoti, 2020.
7. Qosimov F. Fuqarolik jamiyati va jamoatchilik nazorati. – Toshkent: Yuridik adabiyotlar, 2018.
8. O‘zbekiston Respublikasi Korrupsiyaga qarshi kurashish agentligi rasmiy materiallari.
9. Karimov I.A. Yuksak ma‘naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma‘naviyat, 2008.
10. Huquqiy axborot portali materiallari (normativ-huquqiy hujjatlar asosida).